

DZIENNIK USTAW

RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Warszawa, dnia 20 sierpnia 2019 r.

Poz. 1562

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ZDROWIA¹⁾

z dnia 7 sierpnia 2019 r.

rozporządzenie w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób występujących o wydanie pozwolenia na broń lub zgłaszających do rejestru broń pneumatyczną oraz posiadających pozwolenie na broń lub zarejestrowaną broń pneumatyczną

Na podstawie art. 15l ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2019 r. poz. 284 i 1214) zarządza się, co następuje:

§ 1. Rozporządzenie określa:

- 1) zakres i formę prowadzenia szkoleń pozwalających na uzyskanie dodatkowych kwalifikacji, o których mowa w art. 15b ust. 1 pkt 3 i art. 15c ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, zwanej dalej „ustawą”;
- 2) jednostki uprawnione do prowadzenia szkoleń, o których mowa w pkt 1;
- 3) sposób oceny stanu narządu wzroku;
- 4) wzory:
  - a) orzeczenia lekarskiego, o którym mowa w art. 15f ust. 1 i art. 15h ust. 7 ustawy,
  - b) karty badania lekarskiego, o której mowa w art. 15f ust. 3 ustawy,
  - c) orzeczenia psychologicznego, o którym mowa w art. 15g ust. 1 i art. 15h ust. 7 ustawy,
  - d) zaświadczenia o wpisie do rejestru lekarzy upoważnionych i zaświadczenia o wpisie do rejestru psychologów upoważnionych.

§ 2. 1. Szkolenie pozwalające na uzyskanie dodatkowych kwalifikacji, o których mowa w art. 15b ust. 1 pkt 3 ustawy, obejmuje zajęcia teoretyczne i praktyczne, w wymiarze łącznym co najmniej 42 godzin, w zakresie:

- 1) wybranych przepisów o broni i amunicji;
- 2) wybranych informacji o broni;
- 3) zasad orzecznictwa lekarskiego, ze szczególnym uwzględnieniem przepisów dotyczących orzekania o zakresie sprawności psychofizycznej do dysponowania bronią;
- 4) metodyki badań układu nerwowego, stanu psychicznego, stanu narządu wzroku, stanu narządu słuchu i równowagi oraz sprawności układu ruchu;
- 5) problematyki alkoholizmu i uzależnień od substancji psychoaktywnych;
- 6) sposobu dokumentowania badań.

---

¹⁾ Minister Zdrowia kieruje działem administracji rządowej – zdrowie, na podstawie § 1 ust. 2 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 10 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Zdrowia (Dz. U. poz. 95).

2. Szkolenie pozwalające na uzyskanie dodatkowych kwalifikacji, o których mowa w art. 15c ust. 1 pkt 3 ustawy, obejmuje zajęcia teoretyczne i praktyczne, w wymiarze łącznym co najmniej 60 godzin, w zakresie:

- 1) wybranych przepisów o broni i amunicji;
- 2) wybranych informacji o broni;
- 3) zasad orzecznictwa psychologicznego w zakresie sprawności psychologicznej do dysponowania bronią;
- 4) metodyki badań, właściwej do oceny poziomu rozwoju intelektualnego, osobowości i dojrzałości społecznej;
- 5) problematyki alkoholizmu i uzależnień od substancji psychoaktywnych.

§ 3. 1. Jednostkami uprawnionymi do prowadzenia szkolenia, o którym mowa w § 2 ust. 1, są:

- 1) Instytut Medycyny Pracy im. prof. dr. med. Jerzego Nofera w Łodzi;
- 2) Instytut Medycyny Wsi im. Witolda Chodźki w Lublinie;
- 3) Wojskowy Instytut Medycyny Lotniczej w Warszawie.

2. Jednostkami uprawnionymi do prowadzenia szkolenia, o którym mowa w § 2 ust. 2, są:

- 1) Polskie Towarzystwo Psychologiczne;
- 2) Stowarzyszenie Psychologów Sądowych w Polsce.

§ 4. Sposób oceny stanu narządu wzroku jest określony w załączniku nr 1 do rozporządzenia.

§ 5. Wzór karty badania lekarskiego, o której mowa w art. 15f ust. 3 ustawy, jest określony w załączniku nr 2 do rozporządzenia.

§ 6. Wzór orzeczenia lekarskiego, o którym mowa w art. 15f ust. 1 i art. 15h ust. 7 ustawy, jest określony w załączniku nr 3 do rozporządzenia.

§ 7. Wzór orzeczenia psychologicznego, o którym mowa w art. 15g ust. 1 i art. 15h ust. 7 ustawy, jest określony w załączniku nr 4 do rozporządzenia.

§ 8. Wzór zaświadczenia o wpisie do rejestru lekarzy upoważnionych jest określony w załączniku nr 5 do rozporządzenia.

§ 9. Wzór zaświadczenia o wpisie do rejestru psychologów upoważnionych jest określony w załączniku nr 6 do rozporządzenia.

§ 10. 1. Karty badania lekarskiego sporządzone przed dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia i zgodne z wymaganiami określonymi w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2015 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób występujących o wydanie pozwolenia na broń lub zgłaszających do rejestru broń pneumatyczną oraz posiadających pozwolenie na broń lub zarejestrowaną broń pneumatyczną (Dz. U. poz. 2210) uznaje się za sporządzone zgodnie z wymaganiami niniejszego rozporządzenia i mogą stanowić podstawę wydania orzeczenia lekarskiego, o którym mowa w niniejszym rozporządzeniu.

2. Orzeczenia lekarskie i psychologiczne wydane przed dniem wejścia w życie niniejszego rozporządzenia i zgodne z wymaganiami określonymi w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2015 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób występujących o wydanie pozwolenia na broń lub zgłaszających do rejestru broń pneumatyczną oraz posiadających pozwolenie na broń lub zarejestrowaną broń pneumatyczną uznaje się za wydane zgodnie z wymaganiami niniejszego rozporządzenia i mogą być wykorzystywane.

§ 11. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem następującym po dniu ogłoszenia.²⁾

Minister Zdrowia: *wz. J. Szczurek-Żelazko*

²⁾ Niniejsze rozporządzenie było poprzedzone rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2015 r. w sprawie badań lekarskich i psychologicznych osób występujących o wydanie pozwolenia na broń lub zgłaszających do rejestru broń pneumatyczną oraz posiadających pozwolenie na broń lub zarejestrowaną broń pneumatyczną (Dz. U. poz. 2210), które utraciło moc z dniem 1 lipca 2019 r. zgodnie z art. 51 ustawy z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu wprowadzenia uproszczeń dla przedsiębiorców w prawie podatkowym i gospodarczym (Dz. U. poz. 2244).

Załączniki do rozporządzenia Ministra Zdrowia
z dnia 7 sierpnia 2019 r. (poz. 1562)

Załącznik nr 1

SPOSÓB OCENY STANU NARZĄDU WZROKU

Lp.	Zakres oceny	Opis oceny
1	Ostrość	Oka lepiej widzącego – nie mniej niż 0,8 Oka gorzej widzącego – nie mniej niż 0,5
2	Korekcja	Bez ograniczeń: okularowa, soczewkami kontaktowymi, wewnątrzgąbkowymi, pod warunkiem dobrej tolerancji i adaptacji do korekcji; dopuszczalna korekcja w granicach: $\pm 8,0$ D
3	Rozpoznawanie barwy	Prawidłowe rozpoznawanie barwy czerwonej, zielonej i żółtej
4	Pole widzenia	Prawidłowe (ocena za pomocą perymetru)
5	Widzenie obuoczne	Prawidłowe
6	Widzenie zmierzchowe	Prawidłowe

WZÓR

.....
 Nazwa (firma) i adres podmiotu, w którym przeprowadzane jest badanie lekarskie

KARTA BADANIA LEKARSKIEGO

Zgodnie z art. 15f ust. 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2019 r. poz. 284 i 1214) wyniki badań specjalistycznych i pomocniczych oraz kopia orzeczenia lekarskiego stanowią załączniki do karty badania lekarskiego.

Data badania		
dzień	miesiąc	rok

I. DANE IDENTYFIKACYJNE OSOBY BADANEJ

Imię i nazwisko	Data urodzenia		dzień	miesiąc	rok
Numer PESEL (albo nazwa i numer dokumentu potwierdzającego tożsamość)	Płeć		M [*]		K [*]
Miejsce zamieszkania (kod pocztowy, miejscowość, ulica, numer domu, numer lokalu)					

II. OSOBA BADANA PODLEGA BADANIU LEKARSKIEMU Z TYTUŁU:^{*)}

1) ubiegania się o pozwolenie na broń / zgłoszenia do rejestru broni pneumatycznej
2) obowiązku przedstawienia właściwemu organowi Policji aktualnego orzeczenia lekarskiego na podstawie art. 15 ust. 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji
3) zobowiązania przez właściwy organ Policji do poddania się badaniom lekarskim i przedstawienia wydanego orzeczenia na podstawie art. 15 ust. 5 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji
4) wniesienia odwołania od orzeczenia lekarskiego w trybie, o którym mowa w art. 15h ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji

III. BADANIE OGÓLNE STANU ZDROWIA

A. Badanie podmiotowe (wywiad lekarski)

Lp.	Zakres wywiadu ^{**)}	TAK	NIE	Jeżeli TAK, to opisać
1	Dolegliwości zgłaszane spontanicznie			
2	Urazy czaszki			
3	Urazy kończyn górnych, kończyn dolnych, kręgosłupa			
4	Incydenty nagłej utraty świadomości			
5	Zaburzenia dotyczące wzroku (w tym zaburzenia widzenia o zmierzchu)			
6	Zaburzenia dotyczące słuchu			
7	Choroby układu nerwowego (w tym padaczka)			
8	Choroby psychiczne			

9	Choroby układu ruchu			
10	Choroby układu krążenia			
11	Cukrzyca			
12	Choroby układu oddechowego			
13	Choroby układu pokarmowego			
14	Choroby endokrynologiczne			
15	Choroby układu moczowego			
16	Przebyte hospitalizacje (w tym zabiegi operacyjne)			
17	Przyjmowane leki:			
	1) obecnie			
	2) w ciągu ostatnich pięciu lat			
18	Inne problemy zdrowotne:			
	1) palenie papierosów			od kiedy pali? ile sztuk na dobę?
	2) spożywanie alkoholu (częstość, ilość, rodzaj alkoholu, od jak dawna, czy nadużywa alkoholu)			
	3) przyjmowanie środków odurzających lub substancji psychotropowych			
19	Leczenie w poradni specjalistycznej			w jakiej? od kiedy?
20	Czy jest rencistą?			z jakiego powodu?

.....
(data)

.....
(podpis osoby badanej)

B. Badanie przedmiotowe

Wzrost ..... cm

Ciężar ciała ..... kg

Lp.	Narząd (układ)	Norma ***)	Opis patologii
1	Budowa ciała		
2	Skóra: blizny, tatuaże		
3	Kształt i reakcje źrenic		
4	Asymetria twarzy, zbaczanie języka		
5	Tarczycyca		
6	Układ oddechowy:		
	1) odgłos opukowy		
	2) szmer oddechowy		
	3) liczba oddechów...../ min		
7	Układ krążenia:		
	1) miarowość		
	2) tony serca: szmery		
	3) tętno na tętnicach obwodowych		
	4) tętno...../min		
	5) RR (w spocz.)..... mmHg		

8	Brzuch:			
	1) bolesność, opory patologiczne			
	2) przepukliny			
	3) wątroba, nerki			

C. Badanie układu ruchu:

Lp.	Rodzaj badania	Norma ***)	Opis patologii
1	Badanie sprawności kończyn górnych: 1) siła mięśniowa 2) chwytność rąk 3) ograniczenie ruchomości stawów: a) palców i nadgarstków b) łokciowych c) barkowych		
2	Badanie sprawności kończyn dolnych: 1) ograniczenie ruchomości stawów: a) stopy i skokowego b) kolanowego c) biodrowego		
3	Ruchomość kręgosłupa: 1) odcinka szyjnego 2) odcinka lędźwiowego		
4	Badanie chodu		
5	Anomalie wrodzone lub pourazowe		

D. Badanie układu nerwowego:

Lp.	Rodzaj badania	Norma ***)	Opis patologii
1	Ruchomość gałek ocznych		
2	Objawy mózdkowe – koordynacja ruchowa		
3	Niedowłady, porażenia kkg		
4	Niedowłady, porażenia kkd		
5	Zaniki mięśniowe		

E. Badanie narządu słuchu i równowagi**Wywiad chorobowy**

Lp.	Przebyte choroby **)	TAK	NIE	Jeżeli TAK, to opisać
1	Zawroty głowy / zaburzenia równowagi / przebyte zapalenie błędnika / choroba Meniere'a			
2	Przebyte urazy głowy: 1) z utratą przytomności 2) bez utraty przytomności 3) złamania kości czaszki			
3	Choroby narządu słuchu: 1) zapalenie uszu 2) przebyte operacje uszu 3) upośledzenie słuchu 4) ubytek słuchu jednostronny 5) ubytek słuchu obustronny 6) posługiwanie się aparatem słuchowym			jakie? kiedy?

Badanie akumetryczne słuchu

mowa potoczna ^{**)}	UP	UL	szept ^{**)}	UP	UL
6 m			6 m		
3 m			3 m		
2 m			2 m		
<2 m			<2 m		

Badanie narządu równowagi

Oczopląs samoistny: ^{**)}	Próby statyczne: ^{**)}	nieprawidłowa	nieprawidłowa
Obecny	Romberg		prawidłowa
Nieobecny	Romberg „uczulony” Próba Flecka		

F. Zlecone badania specjalistyczne lub pomocnicze:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

G. Rozpoznanie i wnioski:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
(data)
.....
(podpis i oznaczenie lekarza
upoważnionego *****)

Objaśnienia:

- *) Niepotrzebne skreślić.
- ***) Postawić znak „X” w odpowiedniej rubryce.
- *****) Postawić znak „X” w przypadku prawidłowego wyniku badania.
- *****) Oznaczenie lekarza upoważnionego obejmuje imię lub imiona i nazwisko lekarza, numer wpisu do rejestru lekarzy upoważnionych prowadzonego przez komendanta wojewódzkiego Policji oraz numer prawa wykonywania zawodu oraz może być naniesione w formie pieczętki, naklejki albo nadruku.

WZÓR

.....
(nazwa i adres podmiotu, w którym
przeprowadzane jest badanie lekarskie)

ORZECZENIE LEKARSKIE nr ...../.....(rok)

Na podstawie badania lekarskiego przeprowadzonego zgodnie z art. 15a ust. 1 i 2 w związku z art. 15f ust. 1 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2019 r. poz. 284 i 1214)

stwierdzam, że:

Pan/Pani^{*)} .....
(imię i nazwisko)

numer PESEL^{**)} .....

zamieszkały/zamieszkała^{*)}

.....
.....
(miejscowość, ulica, numer domu, numer lokalu)

- 1) nie należy do osób wymienionych w art. 15 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji i może dysponować bronią^{*)};
- 2) należy do osób wymienionych w art. 15 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji i nie może dysponować bronią^{*)}.

.....
(miejscowość, data)

.....
(podpis i oznaczenie lekarza
upoważnionego^{****)})

Pouczenie:

1. Wnoszenie odwołania: ***)
  - 1) odwołanie od orzeczenia lekarskiego wnosi się na piśmie;
  - 2) odwołanie przysługuje osobom, o których mowa w art. 15 ust. 3, 4 i 5 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, oraz komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania tej osoby;
  - 3) odwołanie wraz z jego uzasadnieniem wnosi się w terminie 30 dni od dnia doręczenia orzeczenia, za pośrednictwem lekarza, który wydał orzeczenie, do jednego z podmiotów odwoławczych, którymi są:
    - a) wojewódzkie ośrodki medycyny pracy, a w przypadku gdy odwołanie dotyczy orzeczenia lekarskiego wydanego w wojewódzkim ośrodku medycyny pracy – instytuty badawcze w dziedzinie medycyny pracy,
    - b) jednostki służby medycyny pracy podmiotów leczniczych utworzonych i wyznaczonych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych,
    - c) podmioty lecznicze utworzone i wyznaczone przez Ministra Obrony Narodowej;
  - 4) lekarz, za pośrednictwem którego jest wnoszone odwołanie, przekazuje je wraz z dokumentacją badań do podmiotu odwoławczego w terminie 7 dni od dnia otrzymania odwołania;
  - 5) badanie w trybie odwołania przeprowadza się w terminie 30 dni od dnia otrzymania odwołania;
  - 6) koszty badania lekarskiego ponosi odwołujący się.
2. Orzeczenie lekarskie wydane w trybie odwołania jest ostateczne.

Objaśnienia:

*) Niepotrzebne skreślić.

**) W przypadku osoby, której nie nadano numeru PESEL – nazwa i numer dokumentu stwierdzającego tożsamość.

***) Skreślić w przypadku orzeczenia lekarskiego wydanego w trybie odwoławczym.

*****) Oznaczenie lekarza upoważnionego obejmuje imię lub imiona i nazwisko lekarza, numer wpisu do rejestru lekarzy upoważnionych prowadzonego przez komendanta wojewódzkiego Policji oraz numer prawa wykonywania zawodu oraz może być naniesione w formie pieczętki, naklejki albo nadruku.

WZÓR

.....
(nazwa i adres podmiotu, w którym
przeprowadzane jest badanie psychologiczne)

ORZECZENIE PSYCHOLOGICZNE nr ...../.....(rok)

Na podstawie badania psychologicznego przeprowadzonego zgodnie z art. 15a ust. 1, 3 i 4 w związku z art. 15g ust. 1 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2019 r. poz. 284 i 1214)

stwierdzam, że:

Pan/Pani^{*)} .....
(imię i nazwisko)

numer PESEL^{**)} .....

zamieszkały/zamieszkała^{*)}

.....
.....
(miejscowość, ulica, numer domu, numer lokalu)

- 1) nie należy do osób wymienionych w art. 15 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji i może dysponować bronią^{*)};
- 2) należy do osób wymienionych w art. 15 ust. 1 pkt 2 i 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji i nie może dysponować bronią^{*)}.

.....
(miejscowość, data)

.....
(podpis i oznaczenie psychologa
upoważnionego^{****)})

Pouczenie:

1. Wnoszenie odwołania: ***)
  - 1) odwołanie od orzeczenia psychologicznego wnosi się na piśmie;
  - 2) odwołanie przysługuje osobom, o których mowa w art. 15 ust. 3, 4 i 5 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji, oraz komendantowi wojewódzkiemu Policji właściwemu ze względu na miejsce zamieszkania tej osoby;
  - 3) odwołanie wraz z jego uzasadnieniem wnosi się w terminie 30 dni od dnia doręczenia orzeczenia, za pośrednictwem psychologa, który wydał orzeczenie, do jednego z podmiotów odwoławczych, którymi są:
    - a) wojewódzkie ośrodki medycyny pracy,
    - b) jednostki służby medycyny pracy podmiotów leczniczych utworzonych i wyznaczonych przez ministra właściwego do spraw wewnętrznych,
    - c) podmioty lecznicze utworzone i wyznaczone przez Ministra Obrony Narodowej;
  - 4) psycholog, za pośrednictwem którego jest wnoszone odwołanie, przekazuje je wraz z dokumentacją badań do podmiotu odwoławczego w terminie 7 dni od dnia otrzymania odwołania;
  - 5) badanie w trybie odwołania przeprowadza się w terminie 30 dni od dnia otrzymania odwołania;
  - 6) koszty badania psychologicznego ponosi odwołujący się.
2. Orzeczenie psychologiczne wydane w trybie odwołania jest ostateczne.

Objaśnienia:

*) Niepotrzebne skreślić.

**) W przypadku osoby, której nie nadano numeru PESEL – nazwa i numer dokumentu stwierdzającego tożsamość.

***) Skreślić w przypadku orzeczenia psychologicznego wydanego w trybie odwoławczym.

****) Oznaczenie psychologa upoważnionego w formie pieczęci albo nadruku obejmuje imię lub imiona i nazwisko psychologa, numer wpisu do rejestru psychologów upoważnionych prowadzonego przez komendanta wojewódzkiego Policji.

WZÓR

.....
(nazwa i adres właściwego organu Policji)

ZAŚWIADCZENIE nr ...../.....(rok)
o wpisie do rejestru lekarzy upoważnionych

Na podstawie art. 15b ust. 2 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2019 r. poz. 284 i 1214)

stwierdza się, że:

Pan/Pani^{*)}

.....
(imię lub imiona, nazwisko lekarza upoważnionego)

posiadający/posiadająca^{*)} prawo wykonywania zawodu lekarza numer.....

wydane przez.....

jest wpisany/wpisana^{*)} do rejestru lekarzy upoważnionych, o którym mowa w art. 15b ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji.

Numer wpisu do rejestru .....

.....
(miejscowość, data)

.....
(stopień, imię i nazwisko oraz podpis
komendanta wojewódzkiego Policji)

^{*)} Niepotrzebne skreślić.

WZÓR

.....
(nazwa i adres właściwego organu Policji)

ZASWIADCZENIE nr ...../.....(rok)
o wpisie do rejestru psychologów upoważnionych

Na podstawie art. 15c ust. 2 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz. U. z 2019 r. poz. 284 i 1214)

stwierdza się, że:

Pan/Pani^{*)} .....
(imię lub imiona, nazwisko psychologa upoważnionego)

posiada wpis do rejestru psychologów upoważnionych, o którym mowa w art. 15c ust. 1 pkt 4 ustawy z dnia 21 maja 1999 r. o broni i amunicji.

Numer wpisu do rejestru .....

.....
(miejsowość, data)

.....
(stopień, imię i nazwisko oraz podpis
komendanta wojewódzkiego Policji)

^{*)} Niepotrzebne skreślić.